

Катерина Валеріївна Рудніцька,

викладач кафедри романо-германських мов Хмельницький національний
університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Актуалізовано проблему формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю відповідно до соціально-економічних трансформацій господарської системи. Здійснено аналіз поглядів сучасних педагогів, психологів та економістів на особливості формування мовної компетентності фахівців економічного профілю. Визначено педагогічні умови формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю. Визначено напрямки подальших наукових розвідок у сфері професійної мовної підготовки.

***Ключові слова:** педагогічні умови, професійна мовна компетентність, майбутній фахівець економічного профілю.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальним завданням сьогодення є формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю відповідно до соціально-економічних трансформацій господарської системи суспільства. Аналіз психолого-педагогічної й економічної літератури засвідчує, що особливого значення набуває питання створення педагогічних умов, необхідних для формування у майбутніх фахівців економічного профілю професійної мовної компетентності. В. Мадзігон підкреслює, що “система освіти і науки має не лише постійно адаптуватися до соціально-економічної ситуації в державі, а й випереджати ці процеси, формуючи їхню суть і кадрове забезпечення” [1, с. 5]. Отже, упровадження педагогічних умов надасть можливість готувати висококваліфікованих фахівців економічного профілю, що має виявлятися у професійній компетентності,

морально-вольових якостях, готовності до прийняття важливих рішень, здатності співвідносити ризик та ефективність, досягати успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У сучасних психолого-педагогічних і соціально-економічних дослідженнях значна увага приділяється ролі комунікативних аспектів у професійній діяльності фахівців економічного профілю, зокрема менеджерів (В. Вачевський, А. Ліпенцев, Ю. Палеха, В. Шейнов та ін.), розвитку професійно-особистісного потенціалу майбутніх фахівців (Л. Васильченко, Л. Долинська, І. Іванова, В. Радул, О. Пономарьов, В. Шепель та ін.). Особливу увагу в працях учених-педагогів (Ю. Балашова, К. Богатирьов, В. Лівенцова, Т. Скрипаченко та ін.) зосереджено на питаннях формування економічної культури, готовності до професійного спілкування, забезпечення гуманізації професійної підготовки. Проблема формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю привертає увагу підприємців, керівників корпорацій, холдингів, організацій і відомств.

Водночас результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що проблема формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю не осмислена належним чином та не має практичного визначення й обґрунтування.

Метою статті є визначення педагогічних умов формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю на основі системного та діяльнісно-особистісного підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Досвід психологів, педагогів, економістів надає можливість по-різному інтерпретувати те, що мають впроваджувати вищі навчальні заклади у напрямку формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю. Отже, є потреба у систематизації наявного масиву інформації, тобто в комплексному підході.

Аналіз науково-педагогічної літератури надав змогу виокремити системний підхід, який здатен забезпечити формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю. У наукових працях З. Решетової визначено, що системний підхід сприяє співвіднесенню реальних професійних ситуацій з конкретним предметним матеріалом і формує високий теоретичний рівень узагальнення для вирішення практичних завдань професійної діяльності [2, с. 131–139]. Отже, цей підхід передбачає комплексне організаційно-методичне забезпечення процесу формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців.

Питання має вирішуватися на основі комплексного використання дисциплін загальноекономічної, гуманітарної та професійно-орієнтовної підготовки. Зокрема М. Вачевський підкреслює, що “системний підхід до побудови нової системи освіти сприятиме інтенсифікації розвитку науки і техніки, здійсненню загальнонаукових міжпредметних та міждисциплінарних зв’язків” [3, с. 13]. На думку О. Пономарьова, системний характер змісту навчання є однією з педагогічних умов формування необхідних професійних якостей майбутнього фахівця [4, с. 116]. За умови використання системного підходу залучаються невикористані резерви навчально-виховного впливу, повною мірою використовується освітній потенціал. Отже, вважаємо доцільним покласти ідею системного підходу в основу педагогічного забезпечення процесу формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю.

Разом з тим формування професійної мовної компетентності не може бути ґрунтовно досліджено без використання діяльнісно-особистісного підходу, який забезпечує актуалізацію необхідних професійних якостей особистості майбутнього економіста. Такий підхід до формування у фахівців економічного профілю професійної мовної компетентності ще не знайшов достатнього висвітлення у психолого-педагогічній і навчально-методичній літературі.

Діяльнісно-особистісний підхід, що використовується у дослідженнях В. Зінченко, С. Тарасової, О. Уваркіної та інших, сприяє активізації

самостійності, підвищує рівень соціальної відповідальності особистості. Під час підготовки майбутніх фахівців економічного профілю діяльнісно-особистісне навчання може бути ефективним за умови залучення до активної пізнавальної діяльності через використання активних педагогічних методів навчання, зокрема таких, як ділові ігри, тренінги, інтерактивні ігри тощо. Отже, доцільним є також урахування діяльнісно-орієнтованого підходу в основі педагогічного забезпечення процесу формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю.

Обґрунтування педагогічних умов формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю визначено одним з основних завдань нашого дослідження. Тому ми вважаємо доцільним розкрити це питання комплексно і пропонуємо відповідні умови.

Зокрема, програмне забезпечення формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю є педагогічною умовою, яка передбачає розробку та впровадження програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, а також підготовку науково-педагогічного складу до реалізації програми формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю.

Упровадження програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю надає можливість сконцентрувати увагу науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів на найважливіших аспектах проблеми формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців. Суттєве значення у процесі професійної мовної підготовки набувають дисципліни загальноекономічної, гуманітарної і професійно-орієнтованої підготовки.

Слід зазначити, що спектр питань, пов'язаних із формуванням професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю, є досить широким. Програма професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю надає змогу надати підготовці майбутніх економістів системного характеру, забезпечити якісне використання

дидактичного інструментарію, залучити такі навчальні дисципліни, які допоможуть більш ґрунтовно розкрити питання професійної мовної підготовки майбутніх фахівців.

Комунікативні дії у сфері бізнесу, як підкреслює В. Бутенко, переслідують кінцеву мету, а саме: збільшення прибутку, нарощування активів компанії, забезпечення її конкурентоздатності [5, с. 37]. Майбутнім фахівцям економічного профілю потрібно опанувати практичну сторону ділових відносин, а саме:

готовність до професійного спілкування з різними фахівцями економічного профілю (менеджерами, маркетологами, економістами, бухгалтерами, аудиторами, банкірами);

дотримання корпоративного стандарту ділового спілкування;

створення позитивного морального клімату у колективі комунікативними засобами;

мовна (полілінгвальна) гнучкість у спілкуванні із партнерами;

проведення й організація ділових зустрічей, переговорів, нарад, засідань, презентацій, конференцій.

Комунікативні навички та вміння характеризують важливі складові особистості фахівця економічного профілю. Комунікативні вміння розкривають ставлення до колег, до себе, особливості взаємовідносин у колективі, а також сам процес спілкування між працівниками або службовцями у процесі діяльності.

Проблему комунікативної компетенції фахівця досліджували Л. Долинська, Г. Осовська, Ю. Палеха та ін. [6–8]. На думку вчених, до необхідних комунікативних способів ділових відносин слід віднести:

здатність застосовувати різні засоби комунікації;

уміння вести переговори;

уміння виступати публічно;

здатність переживати емпатію;

здатність будувати свої стосунки з оточуючими на засадах гуманізму;

здатність застосовувати нестандартні мовні форми;

здатність організувати роботу групи;

здатність ефективно вирішувати конфлікти.

Роль науково-педагогічного складу, зокрема його готовність до навчання і виховання майбутніх фахівців економічного профілю, набуває актуальності та вимагає відповідної підготовки. Від ставлення персоналу вищих навчальних закладів до питання формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю залежить ефективність упровадження педагогічних умов.

Саме тому пропонуємо такі форми роботи з науково-педагогічним складом:

підготовка навчально-методичних рекомендацій щодо формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю;

проведення методичних семінарів з метою актуалізації проблеми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю;

проведення секційних засідань з проблеми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю в межах науково-практичних конференцій;

проведення професійних мовних тренінгів та ділових ігор.

Важливу роль щодо забезпечення ефективного впровадження запропонованих педагогічних умов відіграють інформаційні ресурси й інформаційні технології. Для отримання необхідної інформації викладачі можуть звертатися до багатьох засобів (інформаційна мережа “Інтернет”, телебачення, періодична преса).

У формуванні професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю важливе значення має використання саме інформаційного ресурсу, зокрема наукової інформації. Наукова інформація містить конкретні дані, які були отримані під час пошуку, узагальнення, дослідно-експериментальної діяльності. Вона має конкретний професійний

зміст, розкриває певні закономірності, що характеризують специфіку професійної мовної компетентності.

Потреба звернення до наукової інформації як з боку науково-педагогічного складу, так і студентського загалу зумовлена тим, що цей вид інформації сприяє підвищенню якості професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, розвиває прагнення до наукової та дослідницької діяльності. Наукова інформація є підґрунтям активної співпраці викладачів і студентів. Знання про зміст професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю надають змогу глибоко пізнати сутність професійної мовної компетентності.

Використання можливостей навчально-виховного процесу передбачає наявність різноманітних форм та методів роботи з метою ефективного забезпечення професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю. Позитивний вплив на формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю здійснює проведення професійних мовних тренінгів, рольових ігор, моделювання ділових ситуацій, використання тестів, електронних ресурсів, інтерактивного інструментарію.

Розробка навчальної дисципліни для майбутніх фахівців економічного профілю “Професійна мова економіста” є педагогічною умовою, яка зумовлена тим, що в дисциплінах загальноекономічної, гуманітарної та професійно-орієнтовної підготовки лише фрагментарно введено матеріал, який розкриває зміст і специфіку професійної мовної компетентності. У зв’язку з цим нами було розроблено навчальну дисципліну “Професійна мова економіста”, визначено її зміст з метою формування професійних мовних знань, умінь та навичок, розвитку мовних здібностей, що надають змогу підвищити рівень професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю.

Запропоновані методичні рекомендації, у застосуванні їх до підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, включено до тематичних планів викладання навчальних дисциплін, а саме: “Економічної теорії”, “Економіки підприємства” та інших.

Завдяки впровадженню методичних рекомендацій “Професійна мова економіста”, зміст яких включено у тематичні плани викладання зазначених навчальних дисциплін і навчально-методичних матеріалів з викладання цих дисциплін, підвищився рівень економічних знань студентів, їх готовності до професійного спілкування. Ця дисципліна передбачає:

ознайомлення зі змістом професійної мовної підготовки фахівців економічного профілю;

ознайомлення із сутністю професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю;

теоретичну професійну мовну підготовку;

практичну професійну мовну підготовку;

ознайомлення з особливостями ділових відносин фахівців економічного профілю;

вивчення сутності функціонування економічної сфери суспільства;

сприяння формуванню розуміння важливості вирішення економічних проблем, що постають перед суспільством для забезпечення його подальшого розвитку;

сприяння формуванню економічної свідомості шляхом знайомства із сутністю економічної діяльності в суспільстві;

сприяння формуванню економічної культури шляхом збагачення економічного словника майбутнього фахівця.

У результаті опрацювання навчального матеріалу студенти повинні знати:

зміст професійної мовної компетентності;

основні економічні поняття та категорії (аналітичні операції з мовними одиницями);

сутність ділових відносин (бізнес-етика);

сутність комунікативних способів ділових відносин.

Студенти повинні вміти:

застосовувати набуті знання;

користуватись у повсякденному житті і професійній діяльності основними теоретичними положеннями.

Отже, у процесі вивчення дисципліни “Професійна мова економіста” у майбутніх фахівців економічного профілю має сформуватися система знань про:

зміст та основні складові професійної мовної компетентності;

зміст і роль ділових відносин у системі професійної діяльності;

національні особливості ділових відносин;

технологію підготовки та проведення публічних виступів, ділових переговорів, нарад, засідань, презентацій, конференцій;

основні норми бізнес-етики;

норми і правила ефективного професійного спілкування;

методи саморозвитку з питань професійної мовної підготовки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Професійна мова економіста” у майбутніх фахівців економічного профілю повинні сформуватися вміння, пов’язані зі здійсненням економічної діяльності на основі корпоративного мовного стандарту й етичних норм.

Запропонована навчальна дисципліна передбачає специфічне методичне забезпечення професійної мовної підготовки, зокрема формування мовного портфолію фахівця економічного профілю.

Вивчення дисципліни “Професійна мова економіста” надає можливість створити цілісне бачення ділових відносин майбутніх фахівців економічного профілю. Під час теоретичних і практичних занять науково-педагогічний склад повинен надавати кваліфіковану професійну мовну допомогу в здобутті досвіду успішної професійної комунікації.

Висновки. Визначені педагогічні умови формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю спрямовано на забезпечення ефективної підготовки майбутніх фахівців з питань ділових відносин та професійної комунікації. Реалізація запропонованих педагогічних умов надає змогу ознайомити майбутніх фахівців економічного профілю зі змістом

професійної мовної підготовки і сутністю професійної мовної компетентності, забезпечити теоретичну та практичну професійну мовну підготовку. Отже, упровадження програмного забезпечення формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю і навчальної дисципліни “Професійна мова економіста” надає можливість досягнути високих результатів професійної мовної підготовки фахівців економічного профілю.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Доцільним напрямком подальших розвідок є адаптація програмного забезпечення формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю та навчальної дисципліни “Професійна мова економіста” для мовної підготовки фахівців інших профілів.

Список використаної літератури

1. Мадзігон, В. Педагогічна наука: пошуки, здобутки, завдання / В. Мадзігон // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1–2. – С. 5–11.
2. Решетова, З. А. Психологические основы профессионального обучения / Зоя Алексеевна Решетова. – М. : Изд-во МГУ, 1985. – 207 с.
3. Вачевський, М. В. Маркетинг. Формування професійної компетенції / Мирон Васильович Вачевський. – К. : Професіонал, 2005. – 510 с.
4. Пономарьов, О. С. Модель професійної діяльності фахівця / О. С. Пономарьов. – НТУ, ХПІ, 2006. – 33 с.
5. Бутенко, В. Г. Зв'язок з громадськістю в системі державного управління як наукова проблема / В. Г. Бутенко // Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – Херсон, 2011. – Вип. 1(4). – С. 34–38.
6. Долинська, Л. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів : [навч.-метод. посіб.] / Ліга соц. працівників м. Києва. Соц. служба для молоді м. Києва / Л. Долинська, В. Черевко. – К., 2001. – 95 с.
7. Осовська, Г. В. Комунікації в менеджменті : [навч. пос.] / Галина Володимирівна Осовська. – К. : Кондор, 2002. – 218 с.

8. Палеха, Ю. І. Ключі до успіху або організаційна та управлінська культура / Ю. І. Палеха. – К. : Видавництво Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту бізнесу, 2000. – 211 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Діденко О. В.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2013.

Рудницкая Е. В. Педагогические условия формирования профессиональной языковой компетентности будущих специалистов экономического профиля

Актуализирована проблема формирования профессиональной языковой компетентности специалистов экономического профиля в соответствии с социально-экономическими трансформациями хозяйственной системы. Проведен анализ взглядов современных педагогов, психологов и экономистов на особенности формирования языковой компетентности специалистов экономического профиля. Определены педагогические условия формирования профессиональной языковой компетентности специалистов экономического профиля. Определены направления дальнейших научных исследований в сфере профессиональной языковой подготовки.

Ключевые слова: педагогические условия, профессиональная языковая компетентность, будущий специалист экономического профиля.

Rudnytska K. V. Pedagogical conditions of formation of professional language competence of future experts of economical profile

The problem of formation of professional language competence of future experts of economical profile in accordance with social and economical transformations of national economy has been described. The views of modern pedagogues, psychologists and economists on peculiarities of formation of future experts of economical profile have been analyzed. The pedagogical conditions of formation of future experts of economical profile have been determined. The directions of further scientific researches in the sphere of professional language training have been outlined.

Keywords: pedagogical conditions, professional language competence, future expert of economical profile.